

76. Dolina Środkowej Warty

Aleksander Winiecki

Pełna nazwa ostoi: Dolina Środkowej Warty (Middle Warta River Valley)

Kod ostoi: PL076

Współrzędne geograficzne: 51°53'-52°19'N, 17°24'-18°49'E

Powierzchnia: 57 400 ha

Położenie administracyjne: województwo wielkopolskie; powiaty: jarociński, kolski, koniński, słupecki, średzki, turecki, wrzesiński; województwo łódzkie; powiat poddębicki.

Kryteria BirdLife International: C1, C6.

Formy ochrony przyrody: rezerwaty przyrody: Dębno nad Wartą (21,62 ha), Dwunastak (9,87 ha), Czeszewski Las (67,11 ha), Nadwarciański Park Krajobrazowy, Żerkowsko-Czeszewski Park Krajobrazowy, Pyzdurski Obszar Chronionego Krajobrazu (OChK), Uniejowski OChK, Goplańsko-Kujawski OChK, Powidzko-Bieniszewski OChK, OChK Szwajcaria Żerkowska, Złotogórski OChK.

Natura 2000: ostoja została włączona do rządowego projektu sieci Natura 2000 jako obszar specjalnej ochrony ptaków – Dolina Środkowej Warty, PLB300002.

Ogólny opis ostoi

Ostoja obejmuje środkowy bieg Warty między Uniejowem a Nowym Miastem nad Wartą. Rzeka wykorzystuje równoleżnikową Pradolinę Warszawsko-Berlińską. Centralna część ostoi jest szeroka, osiąga ok. 5 km.

Rzeka na odcinku, który obejmuje ostoja, charakteryzuje się niewielkim przepływem. Główne dopływy, które do niej tu uchodzą, to Ner (powyżej Koła) oraz Proсна (na wysokości Pyzdr).

W dolinie widoczne są dobudowane do zboczy fragmenty teras. W obrębie ostoi można wyróżnić kilka odcinków. Między Uniejowem a Kołem rzeka płynie w kierunku północnym. Dolina ma w tym miejscu od 0,5 do 3 km i z obu stron ograniczona jest wałem przeciwpowodziowym. Tereny między wałami porastają wikliny nadrzeczne, użytkowane niekiedy jako pastwiska, jak również niewielkie zadrzewienia olchowe. Na wysokości Koła rzeka zmienia swój bieg na równoleżnikowy. Dolina wyraźnie się rozszerza, jej szerokość waha się od 1,5 do 5 km. Rzeka ma bardziej naturalny charakter. Brak obwałowania w zachodniej części tego odcinka doliny umożliwia okresowe zalewy i odcinek ten cechuje duża różnorodność siedlisk. Dno doliny zajmują podmokłe łąki i grunty orne. Liczne są tu starorzecza i płaty zadrzewień wierzbowych, olsów i łęgów typu wierzbowo-topolowego oraz wiązowo-jesionowego. Miejsca bardziej wilgotne porastają szuwały mannowe, turzycowe, tatarakowe i trzcinowe, a tereny bardziej suche, położone powyżej terasy zalewowej bór sosnowy.

Charakterystyczna dla Warty naturalna rytmika wód to wiosenne wezbranie roztopowe oraz pojawiające się z mniejszą regularnością – letnie wezbrania opadowe. Przeważająca część doliny była użytkowana jako ekstensywne łąki i pastwiska (bydło, gęsi). Obecnie fragmenty odcięte od zalewów są znacznie przesuszone, a konsekwencją tego jest zamiana łąk w grunty orne. Na obszarze zamkniętym wałami obserwuje się cykliczne, ale mało przewidywalne, wezbrania wody w rzece oraz okresy suszy. Jest to konsekwencja zmniejszenia powierzchni, na której może rzeka rozlewać wody w czasie wysokich stanów oraz błędnej gospodarki wodami Warty w położonym powyżej Zbiorniku Jeziersko. Nieprzewidywalność stanów wody prowadzi do porzucania dotychczasowego sposobu

użytkowania łąk. W zachodniej części ostoi zachował się (chroniony jako rezerwat) duży kompleks dojrzałych, zalewowych lasów liściastych (tzw. Lasy Czeszewskie, będące mozaiką łągów i grądów). Fragment ostoi położony na północny-wschód od Konina, przez który przebiega dział wodny Warty i Noteci, jest znacznie zatorfiony (Bagna Kramskie). Na przełomie lat 80. i 90. XX stulecia teren ten odwodniono.

Zwarta zabudowa wiejska zlokalizowana jest na krawędziach pradoliny, na terasie zalewowej są tylko lokalnie rozproszone zabudowania typu „olenderskiego”. Tereny zurbanizowane Konina i Koła wnikają głęboko w dolinę Warty.

Siedliska i typy użytkowania gruntów w ostoi

Lasy i zadrzewienia – 16%, łąki i pastwiska – 38%, inne tereny rolne – 43%, mokradła – 1%, zbiorniki wodne i ciek – 1%, inne – 1%.

Ptaki

W ostoi Dolina Środkowej Warty stwierdzono występowanie co najmniej 41 gatunków ptaków wymienionych w Załączniku I Dyrektywy Ptasiej. Liczebności 8 gatunków spełniają kryteria wyznaczania ostoi ptaków wprowadzone przez BirdLife International (Tabela 154). Ponadto 17 spośród stwierdzonych tu gatunków zostało zamieszczonych na liście zagrożonych ptaków w *Polskiej czerwonej księdze zwierząt*.

Dolina Środkowej Warty jest jedną z 10 najważniejszych w Polsce ostoi błotniaka stawowego i łąkowego, bataliona, rybitw – białoczelnej, białowąsej i czarnej oraz dzięcioła średniego. Ostoja ta jest również ważnym miejscem przystępowania do łągów gatunków spoza Załącznika I Dyrektywy Ptasiej – czajki (700-1000p), rycyka (200-250p), krwawodzioba (160-190p) i płaskonosa (120-200p).

Tabela 154. Gatunki ptaków, których liczebność kwalifikuje Dolinę Środkowej Warty do międzynarodowych ostoi ptaków (tzw. gatunki kwalifikujące).

Table 154. Bird species that qualifies Middle Warta River Valley as Important Bird Area of international significance (qualifying species).

Gatunek Species	Status	Rok Year	Liczebność Number	Kryteria Criteria
Błotniak stawowy <i>Circus aeruginosus</i>	L	1990-2003	85p	C6
Błotniak łąkowy <i>Circus pygargus</i>	L	1990-2003	15 p	C6
Derkacz <i>Crex crex</i>	L	1990-2003	65m	C1
Batalion <i>Philomachus pugnax</i>	L	1990-2003	5f	C6
Rybitwa białoczelna <i>Sterna albifrons</i>	L	1990-2003	35p	C6
Rybitwa białowąsa <i>Chlidonias hybridus</i>	L	1990-2003	100p	C6
Rybitwa czarna <i>Chlidonias niger</i>	L	1990-2003	100-150p	C6
Dzięcioł średni <i>Dendrocopos medius</i>	L	1990-2003	155p	C6

Tabela 155. Inne gatunki ptaków wymienione w I Załączniku Dyrektywy Ptasiej, stwierdzone w ostoi Dolina Środkowej Warty w latach 1995-2003.

Table 155. Other species recorded within the IBA Middle Warta River Valley (1995-2003) listed in the Annex I of the Birds Directive.

Gatunek Species	Status	Liczebność Number
Bąk <i>Botaurus stellaris</i>	L	37m
Bączek <i>Ixobrychus minutus</i>	L	1-3p
Ślepowron <i>Nycticorax nycticorax</i>	L	0-3p

Bocian czarny <i>Ciconia nigra</i>	L	5-6p
Bocian biały <i>Ciconia ciconia</i>	L	+
Łabędź czarnodzioby <i>Cygnus columbianus</i>	M	12i
Łabędź krzykliwy <i>Cygnus cygnus</i>	M	20i
Bielaczek <i>Mergus albellus</i>	M	9i
Trzmielojad <i>Pernis apivorus</i>	L	2-3p
Kania czarna <i>Milvus migrans</i>	L	1p
Kania ruda <i>Milvus milvus</i>	L	1-3p
Bielik <i>Haliaeetus albicilla</i>	L	2p
Błotniak zbożowy <i>Circus cyaneus</i>	L	0-1p
Orlik krzykliwy <i>Aquila pomarina</i>	L	0-1p
Kropiatka <i>Porzana porzana</i>	L	30-35
Zielonka <i>Porzana parva</i>	L	3p
Żuraw <i>Grus grus</i>	L	10-20p
	M	250i
Siewka złota <i>Pluvialis apricaria</i>	M	400i
Batalion <i>Philomachus pugnax</i>	M	1200i
Dubelt <i>Gallinago media</i>	M, L?	+
Rybitwa rzeczna <i>Sterna hirundo</i>	L	>20p
Uszatka błotna <i>Asio flammeus</i>	L	0-1p
Lelek <i>Caprimulgus europaeus</i>	L	+
Zimorodek <i>Alcedo atthis</i>	L	20-25p
Dzięcioł zielonosiwý <i>Picus canus</i>	L	1-2p
Dzięcioł czarny <i>Dryocopus martius</i>	L	12-15p
Lerka <i>Lullula arborea</i>	L	+
Świergotek polny <i>Anthus campestris</i>	L	25p
Podróżniczek <i>Luscinia svecica</i>	L	12-17p
Jarzębatka <i>Sylvia nisoria</i>	L	+
Muchołówka mała <i>Ficedula parva</i>	L	2p
Muchołówka białoszyja <i>Ficedula albicollis</i>	L	+
Gąsiorek <i>Lanius collurio</i>	L	+
Ortolan <i>Emberiza hortulana</i>	L	30-40p

Zagrożenia:

Rolnictwo – zaniechanie dotychczasowego użytkowania rolnego, intensyfikowanie użytkowania ornego, uprawa łąk, wylewanie ścieków i składowanie odpadów organicznych, wypalanie roślinności.

Gospodarka wodna – techniczna zabudowa brzegów cieków, obwałowywanie koryta rzeki, eksploatacja zbiorników zaporowych, lokalizacja i eksploatacja składowisk odpadów niekomunalnych, miejsca zrzutu ścieków komunalnych.

Gospodarka leśna – zalesianie łąk i pastwisk, torfowisk i bagien, wyrąb starodrzewu i drzew dziuplastych, sadzenie monokultur drzew.

Urbanizacja – hałas, penetrowanie siedlisk przez ludzi i zwierzęta domowe.

Infrastruktura – lokalizowanie napowietrznych linii energetycznych i urządzeń towarzyszących (transformatory itp.), drogi kołowe.

Turystyka i wypoczynek – bezpośrednie zagrożenie (płoszenie, niszczenie gniazd, zabijanie ptaków) wynikające z penetrowania siedlisk.

Łowiectwo – polowanie w terminach niedozwolonych, niepokojenie ptaków na skutek penetracji siedlisk, zabijanie ptaków nierozpoznanych.

Podziękowania

Autor składa podziękowania ze pomoc w gromadzeniu danych: Jerzemu Grzybowski, Tomaszowi Kalecie, Ziemowitowi Kosińskiemu, Adamowi Krupie, Pawłowi Ksitowi, Adamowi Michalczykowi, Maciejowi Rucińskiemu, Sławomirowi Mielczarkowi, Michałowi Przybycinowi, Magdzie Zagalskiej-Neubauer, Wojewódzkiemu Zespołowi Realizacyjnemu woj. wielkopolskiego, Zakładowi Ornitologii PAN w Gdańsku, Instytutowi Ochrony Przyrody PAN w Krakowie, PTOP Salamandra w Poznaniu, Zakładowi Biologii i Ekologii Ptaków UAM w Poznaniu.

Źródła danych

Bednorz i in. (2000); BirdLife International/European Bird Census Council (2000); Chylarecki i in. (1992); Głowaciński (2001); Gromadzki i in. (1994); Gromadzki i in. (2002); Grzybek, Walecki (w druku); Heath, Evans (2000); Krupa i in. (2002); Krupa, Winiecki (2000); Mielczarek i in. (w druku); Natura 2000/PLB300002; Ornitologiczna Kartoteka Regionalna Wielkopolski; Walczak i in. (2001); Winiecki (1996); Winiecki (2001); Winiecki i in. (1998); Winiecki, Kosiński (2000); Winiecki, Orłowski (1992); Wojewódzki Zespół Realizacyjny (2003b) – dane niepubl.

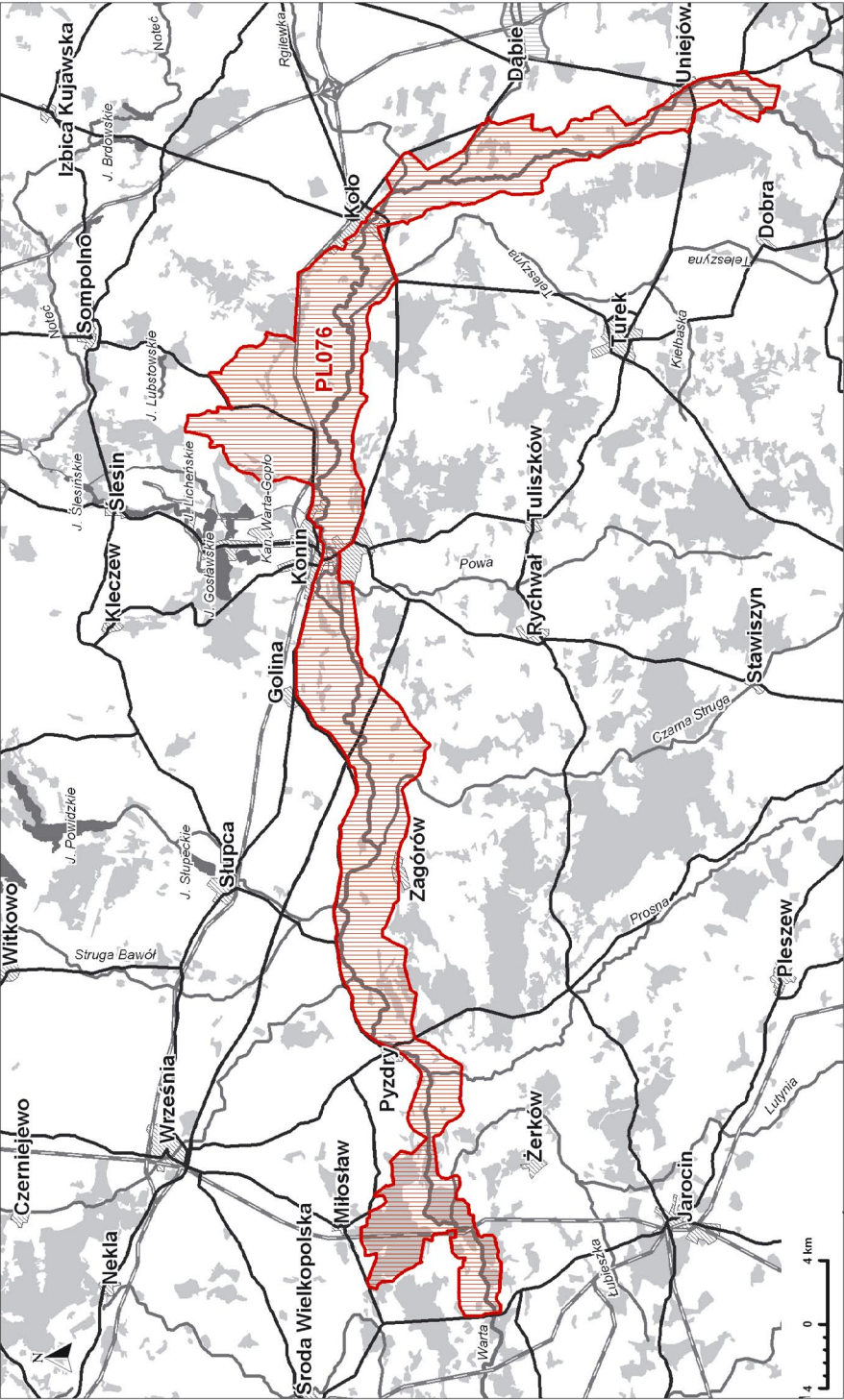
Summary

The IBA Middle Warta River Valley is located in the section of the valley where it stretches between 0,5-5 km wide. Most of the valley was changed by development of flood protection embankments. The area located near the river is regularly flooded and includes much more differentiated habitats than areas located behind the embankments which are usually much drier. The lower part of the river course is not embanked and has a more natural character.

In the Middle Warta River Valley at least 41 bird species listed in the Annex I of the Birds Directive were found. The numbers of eight species (Table 154) meet two of the IBA C criteria. In addition, 17 bird species are listed in the *Polish Red Data Book of Animals* under different threat categories. The site is one of most important in Poland for Marsh Harrier, Montagu's Harrier, Ruff, Little Tern, Whiskered Tern, Black Tern and Middle Spotted Woodpecker. The IBA is also one the most significant breeding sites of other non-Annex I species: Lapwing (700-1000 pairs), Black-tailed Godwit (200-250 pairs), Redshank (160-190 pairs) and Shoveler (120-200 pairs).

The major threats to birds and their habitats in this IBA include changes in agriculture resulting in deterioration of open habitats.

The Middle Warta River Valley has been included into the governmental proposal of the Natura 2000 network as a special protection area Dolina Środkowej Warty, PLB300002.

PL076. Dolina Środkowej Warty (Middle Warta River Valley)